

ADAM FLAMMA

ZAKLÍNAČ

HISTORIE FENOMÉNU

≡ KNIHA ZLIN

Zaklínač – Historie fenoménu

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.knihazlin.cz
www.albatrosmedia.cz

≡ KNIHA ZLIN

Adam Flamma

Zaklínač – Historie fenoménu – e-kniha

Copyright © Albatros Media a. s., 2024

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS MEDIA

ZAKLÍNAČ

HISTORIE FENOMÉNU

ADAM FLAMMA

ZAKLÍNAČ

HISTORIE FENOMÉNU

Přeložil Stanislav Komárek

≡ KNIHA ZLIN

Projekt okładki
NATALIA TWARDY

Koordinacja projektu
PATRYK MŁYNEK

Redakcja
DOROTA PACYŃSKA

Korekta
URSZULA WŁODARSKA
ANNA KURZYCA

Edycja fotografii
MAREK NITSCHKE

Redakcja techniczna
LOREM IPSUM – RADOŚLAW FIEDOSICHIN

Wydawca dołożył wszelkich starań w celu odnalezienia podmiotu autorskich praw majątkowych, jednakże w przypadku części materiałów nie udało się ustalić autorstwa lub skontaktować z autorem. Działając w poszanowaniu prawa, wydawca prosi autorów o kontakt.

Copyright © Publicat S.A., Adam Flamma MMXX
All rights reserved

ISBN 978-83-245-8425-3

WIEDŹMIN. HISTORIA FENOMENU

by Adam Flamma

Copyright © Publicat S.A., Adam Flamma, 2020 (electronic edition)

Published by arrangement with Agency Motto Agata Radkiewicz
and Patricia Pasqualini Literary Agency.

Translation © Stanislav Komárek, 2023

ISBN tištěné verze 978-80-7662-713-0

ISBN e-knihy 978-80-7662-762-8 (1. zveřejnění, 2024) (PDF)

Obsah

Úvod.	11
Začátky.	16
Zaklínač.	21
Zaklínač nesdílel osud jiných.	30
Král povídek.	38
Čas na ságu.	45
Tažení do světa.	54
Pravda o rockové opeře.	61
Bouřková sezóna.	72
Naděje přišla z východu.	75
Literární fenomén.	85
Anděl svržený z nebes.	96
Na stránkách komiksu.	106
Nejtěžší je první adaptace.	118
Zachlínač a svatý gril.	142
Zapeklitá záležitost s hrami.	145
Komiks, který nevznikl.	151
Zaklínač po americku.	155
Jinak než obvykle.	167
Útok na kino!	175
Zaklínačská superprodukce.	179
Geralt, hvězdy a pul roku v terénu.	188
Drak, striga a elixíry.	196
Drak měl k dokonalosti daleko.	201
Geralt v africkém rytmu.	208
Bezejmenní versus lesní trhani.	211
Premiéra bez scenáristy.	218
Komerční úspěch?	224
A po letech?	226

O zaklínači se dozvěděli všichni	228
Zaklínačský tomb raider	248
O tom, jak se ze zaklínače nestala střelka	252
Historie jistého projektu	260
Kandidát do sejm	272
Geralt přistál!	275
Zaklínač ne pro konzole	281
Kruček od katastrofy	284
Vrahové králu	286
Čarodějka z obálky	291
Rozbité hlavy a den 50 mb	295
O takových dobrodružstvích sní každý	303
Hra, která nově definovala žánr	315
Čekání na divoký hon	321
Památná noc	332
Tryzny, żuraw a dvacet sedm sekund	342
Svět zaklínačského zvuku	350
Geralt na měsíci a horda upírů	371
Efekt zaklínače	377
Autoři nedbali na trendy	386
Geralt v muzeu	403
Zaklínačský svět vzbuzuje velká očekávání	405
Zaklínač na jevišti	417
Hledání věrohodného hrdiny	421
První kontakt s hollywoodem	438
Do hry vstupuje netflix	442
Setkání na nejvyšší úrovni	445
Henry, který chtěl být zaklínačem	447
Musíš najít geralta z rivie	453
Proniknout k širokému publiku	457
Věci se daly do pohybu	470
Premiéra	476
Andrzej sapkowski si získal srdce čtenářů	483
Epilog čili nový začátek	503
Poděkování	505
Zdroje obrazového materiálu	507
Adam flamma (1988)	510
Zaklínač — encyklopedie	511
Alain t. Puysségur	511
Již vyšlo:	511
Zaklínač	512

Věnováno památce Bogusława Polcha a Macieje Parowského

ÚVOD

Geralt z Rivie. Zaklínač. Bílý vlk. Námezdný zabíječ netvorů. Každé z těchto označení je známé milovníkům popkultury ve všech zeměpisných šířkách. V současnosti je to hrdina, který vstoupil do takzvaného kánonu, díky čemuž hráč, fan seriálu, komiksu anebo fantasy literatury zná tuláka s mečem (a někdy se dvěma) na zádech. Lze jej postavit do jedné řady s Darthem Vaderem, Hanem Solem nebo Indianou Jonesem. Všichni jsou rozpoznatelní, dokonce i pro toho, kdo nezná filmy, hry nebo knížky, v nichž se vyskytují. Přesně tak funguje popkultura – probouzí a podněcuje masovou představivost tím, že vytváří postavy a úžasné příběhy které potom žijí v každém koutě světa. A takovýmto hrdinou, skutečným hrdinou, a nikoliv jen zbožným přáním polských fanů, je dnes Geralt, zaklínač, námezdný zabíječ monster a vpravdě kulturní a sociologický fenomén. Bělovlasý bojovník, který si útokem podrobil celý svět – nejprve díky vynikající literatuře, která vzešla z pera znamenitého spisovatele Andrzeje Sapkowského, poté díky bestsellerovým videohram, které jsou v současnosti modelovým příkladem pro tvůrce multimediální zábavy ze všech kontinentů, a nakonec díky televiznímu seriálu, nejpobulárnějšímu projektu společnosti Netflix. Seriálu, který můžeme směle zařadit k divácky nejočekávanějšímu, podobně jak tomu bylo v případě postupných řad seriálu *Hra o trůny*.

To ale není všechno. V současnosti znamená slovo „zaklínač“ i něco dalšího. Je to etalon, symbol kvality a kulturního zážitku, kterému se podařilo zaujmout příjemce na celém světě. V polské ekonomice se hovoří o takzvaném „efektu zaklínače“ neboli o tom, jak úspěch studia CD Projekt RED zahájil opravdový boom polských videoher, který trvá doposud, a jak má současná

// Na internetu se čas od času vyrojí různé drby a spekulace o tom, že se staneme svědky nových dobrodružství Geralta a jeho přátel.

popularita seriálu zpětně velký vliv na prodej her, a především knížek Andrzeje Sapkowského. Díky zaklínači jsou tvůrci interaktivní zábavy podporováni i na vládní úrovni a díky oblíbenosti příběhů Bílého vlka chtějí tisíce lidí v Polsku vyvíjet videohry.

Úspěch jedné značky podnítl vznik následujících, velmi často vytvářených lidmi, kteří mají ve svém profesním životopisu práci na některé z částí Geraltových virtuálních příběhů.

Zaklínač je rovněž příkladem čekání. Na nové knížky Andrzeje Sapkowského, na další hry, komiksy a řady seriálu. Fanové čekají na něco nového, vyptávají se tvůrců na setkání, konvenstech nebo zájmových veletrzích. Na internetu se čas od času vyrojí různé drby a spekulace o tom, že se staneme svědky nových dobrodružství Geralta a jeho přátel. Vcelku málokterý kulturní fenomén se může pochlubit takovým zájmem, statusem něčeho, co je s takovým napětím očekáváno. Koneckonců je zaklínač součástí historie nejen polské literatury, nýbrž i komiksu, filmu, televizního seriálu a samozřejmě interaktivní zábavy. Na všechna uvedená média měl Bílý vlk nezanedbatelný vliv a trvale se zapsal do jejich análů. To je třeba mít na paměti, poněvadž dnes už jde o transmediální postavu, kterou můžeme nalézt prakticky kdekoli. Nelze se tomu ovšem divit – hovoříme o hrdinovi, který formálně existuje od roku 1986, kdy se na stránkách časopisu *Fantastyka* objevila první povídka Andrzeje Sapkowského o Geraltovi z Rivie.

Je to více než tři desítky let, během nichž se bělovlasý zabíječ nestvůr vyvíjel v dalších povídkách a románech, zavítal do komiksů, stal se předmětem zájmu filmařů, tvůrců her, rozhlasových inscenací, a nakonec i takového mediálního magnáta, jako je Netflix. Ve všech uvedených sférách vzbuzoval pozornost, nenechával nikoho lhostejným. To je bezpochyby úspěch a další symptom fenoménu Zaklínač.

Jestliže hovoříme o Geraltových příbězích, stojí za to připomenout, že v historii polské popkultury nikdy nevznikla podobná postava ani podobný svět, které by se staly světozná-

mými a získaly globální popularitu – navíc bezprostředně spojené s Polskem. Nejdříve si Bílého vlka oblíbili čtenáři v Česku, pak na Slovensku a v Rusku, následně i v dalších zemích, a učinili tak z Andrzeje Sapkowského vedle Stanisława Lema nejčastěji překládaného polského autora fantastiky. Posléze se do světa triumfálně vydala počítačová hra, a nakonec seriál Netflixu, což přispělo k tomu, že nejznámějšími Poláky ve světě jsou papež Jan Pavel II., politik Lech Wałęsa, fotbalista Robert Lewandowski a... zaklínač Geralt z Rivie, fiktivní postava vytvořená polským spisovatelem. Pro hrdinu knížek, komiksů, her a televizního seriálu to není špatný výsledek, není-liž pravda?

Kolem zaklínače pochopitelně vyvstává množství rozličných otázek. Především jak došlo k tomu, že se hrdina vytvořený literátem z Lodže stal v poměrně krátkém čase nejvýznamnější postavou polské fantastiky? Jak je možné, že cesta Bílého vlka

První stránka povídky, kterou všechno začalo;
Fantasyka, 12/1986.

trvá už tolik let? Zda samotný autor očekával, že jím vymyšlené univerzum uchvátí miliony čtenářů v mnoha zemích? Jestlipak tvůrci filmu tušili, že vstoupí do historie polské kinematografie? Jestlipak pracovníci studia CD Projekt RED předvíдали, že vytvořením hry *Zaklínač 3: Divoký hon* uvedou na trh jeden z nejúspěšnějších titulů v dějinách herního odvětví? Dnes máme při pohledu na Geraltovy portréty na tričkách, plakátech, obálkách či v memech takovýchto otázek ještě více. A odpovědi nejsou vždycky tak jednoduché.

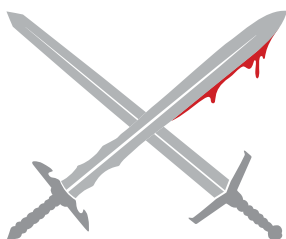
Nakonec nejdůležitější věc. Za Geraltem nyní stojí zástupy fanů z celého světa. Davy čtenářů knih a komiksů, hráčů her i diváků seriálů, kteří vyrůstali současně s novými příběhy Bílého vlka. Kteří se mohli radovat z jeho peripetií, jakož i z množství zaklínačských reklamních předmětů, počínající medailony a končící parfémy s vůní šeríku a angreštu, charakteristickými pro čarodějkou Yennefer, zaklínačovu osudovou lásku. V současnosti je Geralt objektem výzkumu sociologů, filologů, kulturologů, literárních teoretiků, zkrátka vědců všemožného zaměření. Stal se tématem diplomových a disertačních prací, knih i filmů na YouTube. Jde o fenomén, jaký z Polska doposud nevzešel. Zaklínač je zároveň předmětem mnoha sporů, debat i povzdechů vydavatelů a marketérů, kteří by chtěli narazit na podobný poklad, jako je literární tvorba Andrzeje Sapkowského, produkce CD Projektu RED nebo seriál Netflixu. Zaklínač představuje rovněž emoce, celé škály emocí, které prožívají všichni, kdo se setkali s Geraltem ať už prostřednictvím literatury, anebo jiného média. A Bílý vlk putuje po této popkulturní cestě již více než třicet let. Je to cesta plná neobyčejných příhod, jejíž kulisy i nejvýznamnější momenty by chtěla tato kniha přiblížit.

Proč čtenářům vadilo batistové prádélko Renfri? Jak se na roli filmového zaklínače připravoval Michał Żebrowski? Komu se podobá komiksový Bílý vlk? Co v sídle CD Projektu RED dělala paní premiérka? O tom, a nejen o tom se dozvíte na stránkách

této knihy. Je mým osobním holdem všem tvůrcům, kteří přispěli k tomu, aby svět poznal zaklánače a oblíbil si jej. Počínaje Andrzejem Sapkowským, bez jehož tvůrčího talentu by zaklánačské univerzum nevzniklo, přes jeho propagátory, autory komiksů a her, a konče lidmi, kteří se podíleli na vzniku seriálu společnosti Netflix. Je to povídání pro Geraltovy fany, k nimž mám to potěšení patřit, i poděkování tvůrcům za jejich zápal, oddanost a náročnou práci. Poděkování podmíněné očekáváním ještě něčeho dalšího. Doufám, drazí čtenáři, že kniha, kterou držíte v rukou, vám pomůže přiblížit neuvěřitelnou dráhu, kterou bělovlasý zaklánač urazil na cestě od první povídky vydané v prosinci 1986 ke statusu světové popkulturní ikony.

Andrzej Sapkowski, autor *Zaklánače*.

ZAČÁTKY

Život v poválečném Polsku nebyl procházka růžovou zahradou. Země se pozvolna obnovovala po druhé světové válce a lidé se snažili přizpůsobit nové, nelehké realitě. Nejinak tomu bylo v Lodži, přestože toto město zasáhla tragédie okupace, je-li to vůbec možné, relativně mírně. A právě tady přišel na svět 21. června 1948 Andrzej Sapkowski, syn nově příchozího manželského páru. Jeho otec Eugeniusz pocházel z okolí Vilnius, kdežto matka Krystyna z vesnice poblíž Kielců, proto budoucí spisovatel občas sám sebe označuje za lodžského rodáka první generace. Od samého začátku měl na autora mimořádný vliv jeho otec, voják a veterán bojů u Berlína v rámci takzvané berlínské operace. Právě on doporučil dospívajícímu synovi, aby se nehlásil do oblastní střední školy*, ale na prestižní gymnázium Bolesława Pruse.** S odstupem času se toto rozhodnutí ukázalo jako správné, jelikož proslulá „jedenadvacítka“ byla považována za významnou, humanisticky profilovanou školu, což snad ještě více prohloubilo spisovatelovy zájmy.

Andrzej Sapkowski byl od dětství náruživým čtenářem. Již v raném věku byl uchvácen trilogií Henryka Sienkiewicze. Jak sám říká, jako dítě přečetl i některé z příběhů *Martánské kroniky*

* Dnešní Bytnarówka neboli XXIX. Liceum Ogólnokształcące Janka Bytnara „Rudego“ v ulici Aleksandra Zelwerowicza.

** XXI. Liceum Ogólnokształcące v ulici Mikołaja Kopernika.

XXI. Liceum Ogólnokształcące Bolesława Prusa v Lodži, na kterém Andrzej Sapkowski studoval.

Raye Bradburyho a brzy se setkal rovněž s prózou Harryho Harrisona, přitom už tehdy četl cizojazyčné knížky v originálu, což s oblibou zdůrazňuje v rozhovorech.

Další Sapkovského osudy po ukončení gymnázia jsou poněkud překvapivé. Jeho otec si přál, aby se syn stal inženýrem, což v té době zaručovalo dobré výděvky a značné společenské uznání. Potomka to ale jako pro zlost vůbec nezajímalo. „Nebyl jsem vhodný materiál na inženýra,“ prohlásil o mnoho let později.* Záchranou pro budoucího tvůrce *Zaklánače* se ukázal být... zahraniční obchod, nově otevřený obor na Ekonomicko-sociologické fakultě Lodžské univerzity. Dnes Andrzej Sapkowski přiznává, že i ke studiu této disciplíny ho podnítil otec. „Můj táta konstatoval, že takový zaměstnanec zahraničního obchodu je něco jako poloinženýr, tak budiž,“ vypráví se svým charakteristickým sarkasmem a vzpomíná, že to byl specifický obor založený především na výuce cizích jazyků. Z ostatních

* Více se Andrzej Sapkowski rozpovídal o svém mládí na setkání u příležitosti udělení čestného titulu VIP absolventa Lodžské univerzity v dubnu 2019.

předmětů bylo možno dělat reparáty, ale pokud někdo neuspěl u jazykové zkoušky, musel přestoupit na jinou fakultu. Spisovatel však uvádí, že již v době zahájení výuky na vysoké škole v roce 1966 hovořil plyně třemi cizími jazyky a že i to mělo vliv na volbu studia.* Dnes má autor pověst polyglota. V rozhovoru s Barbarou Mitkowskou řekl: „Ovládám plyně několik jazyků: angličtinu, ruštinu, němčinu, italštinu a češtinu. Těmito jazy-

// Andrzej Sapkowski je polyglot, který plyně ovládá několik jazyků: angličtinu, ruštinu, němčinu, italštinu a češtinu.

ky jsem schopen i po probuzení telefonem uprostřed noci reagovat a odpovídat na otázky ještě dříve, než si uvědomím, v jaké řeči se mě ptají. V několika dalších jazycích umím říct dobrý den, domluvit se na hotelové re-

cepce, zjistit jízdní řád vlaků a přečíst si noviny.“**

Tyto znalosti bezpochyby Sapkowskiému později pomohly při tvůrčí práci. Období studií se ukázalo být důležité pro budoucího spisovatele ještě z jednoho důvodu. Právě v té době se totiž poprvé setkal s tvorbou J. R. R. Tolkiena, která ho okamžitě uchvátila. Postupem času přidal Sapkowski k panteonu oblíbených autorů rovněž Umberta Eca, kterého dodnes prohláší za svůj literární vzor. Po absolvování vysoké školy nastoupil Sapkowski do lodžského Skórimpezu, firmy zabývající se zahraničním obchodem s kožešinami, a následně do Textilimpexu, podniku obchodujícího s textilem. Tak začalo více než dvacetileté zapojení autora do mezinárodního obchodu.

* Sapkowski tam studoval s budoucími politiky, mimo jiné s Jackem Emilem Saryuszem-Wolským (hlavním vyjednávačem přístupu Polska do EU) a Markem Belkou (polským premiérem v letech 2004–2005). Zajímavé je, že během uvedeného setkání na Lodžské univerzitě se Sapkowski zmínil, že s nimi rovněž sloužil v armádě. O vojenské službě autora se ale jinak nic neví a on sám o ní nehovoří.

** „Taka jest wojna. Sapkowski o Afganistanie“, 3. 5. 2010, <https://kurier365.pl/kultura/item/1188-taka-jest-wojna-sapkowski-o-afganistanie.html>.

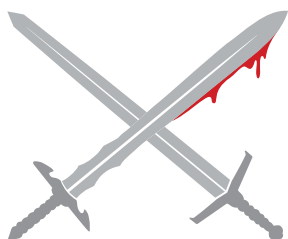
Časopis *Wiadomości Wędkarskie* publikoval v roce 1984 první povídku Andrzeje Sapkowského o chytání... pstruha.

Jak sám říká, byla to doba povinného nošení kravaty, na které jeho šéfové kladli mimořádný důraz.

Z hlediska budoucího tvůrčího rozvoje byla ovšem léta strávená v tomto zaměstnání významná z jiného důvodu. Sapkowski si totiž během četných zahraničních cest opatřoval fantastickou literaturu, jak o tom s neskryvanou pýchou mluví v rozhovorech. Díky tomu se seznámil s tituly, které se v té době do Polska ještě nedostaly, což pomohlo vytříbit jeho tvůrčí postupy. Kromě toho lze autorovy profesní zkušenosti vypožorovat i v jeho dílech, kdykoliv se v nich věnuje otázkám obchodu a ekonomie. Ty hrají významnou roli zvláště v pentalogii o Geraltovi při zasvěceném líčení vlivu ekonomických podmínek na válku.

Než se však svět dozvěděl o Bílém vlkovi, zkusil Sapkowski vstoupit do literatury jako překladatel. V červnu 1983 otiskla

Fantasyka na svých stránkách jeho překlad povídky Cyrila M. Kornblutha „The Words Of Guru“ („Slova Guru“). Byl to první kontakt autora s měsíčníkem, který se v jeho kariéře stal později tak důležitý. Po letech již populární Sapkowski přiznal, že nepomýšlel na spisovatelskou dráhu, ale plánoval a připravoval další překlady, mimo jiné povídek Rogera Zelazného, Fritze Leibera nebo Briana Aldisse. Přesto se v roce 1984 ukázala v rybářském časopise *Wiadomości Wędkarskie* povídka „Stalogłowy“ („Ocelohlavý“), která pojednávala o chytání pstruha duhového, jedné z nejobtížněji ulovitelných dravých ryb. Navzdory tomu, že povídka nemá nic společného se žánrem fantasy, lze v ní již poznat jiskru a charakteristický styl, jimiž si později Sapkowski získal srdce čtenářů. Začínající spisovatel byl ihned po zásluze oceněn druhým místem v literární soutěži. Byl to první tvůrčí projev lodžského autora na téma jednoho z jeho největších koníčků (vedle koček a myslivosti) – rybaření.

ZAKLÍNAČ

Vznik povídky „Zaklínač“ („Wiedźmin“) je dnes již legendou a mnoha milovníky fantasy je pokládán za něco na způsob zakladatelského mýtu tohoto žánru v Polsku. Není to tak docela pravda, poněvadž první polské povídky tohoto zaměření v zemi vyšly na začátku osmdesátých let dvacátého století a řada literárních historiků uvádí ještě dřívější dobu. Nehledě na to v současnosti již víme, že Geralt z Rivie by si nezískal srdce čtenářů, nebýt Krzysztofa, syna Andrzeje Sapkowského.

Právě on byl pravidelným čtenářem *Fantastyky* a z velké části díky němu se spisovatel zúčastnil soutěže vyhlášené v březnovém čísle ročníku 1985. Jak Sapkowski vzpomíná: „O soutěži jsem se dověděl z *Fantastyky*, která se povalovala v bytě, odhozená mým tehdy třináctiletým, nepořádným synem.“ V jiném rozhovoru spisovatel vysvětluje: „Zcela upřímně: chtěl jsem udělat radost svému synovi, který je vášnivým milovníkem tohoto druhu literatury a stálým čtenářem vašeho časopisu. Kdysi se mě zeptal: ‚Proč nenapišeš něco takového?‘ ‚Žádný problém, napíšu,‘ odpověděl jsem. No a tak vznikl ‚Zaklínač‘. Takže o vaší soutěži a jejích podmínkách jsem se dověděl od syna.“*

Jak je vidět, zásluhy Krzysztofa Sapkowského jsou nezpochybnitelné, a proto jej mnozí považují za nejvlivnějšího čtenáře

* Interview „Rozpędzam się“, *Fantastyka* 8/1988.

v historii polské fantastiky. Možná že bez něho by se Geralt nikdy nenarodil...

První povídka vznikala dost dlouho,* bezmála půl roku, a do redakce ji autor poslal v posledním možném termínu – v prosinci 1985. „Počínajíc prvními čísly ročníku, dlouho před ukončením práce poroty a jejím verdiktem publikovala *Fantastyka* povídky ‚vybrané ze zaslaných prací‘. A můj ‚Zaklínač‘ nikde, nebylo po něm ani vidu, ani slechu. Ha, pomyslel jsem si, měl jsem ambice na ocenění, třeba i na výhru – a oni si mě ani nevšimli. Až konečně vyšlo prosincové číslo a v něm ‚Zaklínač‘. Hurá!“ Tak na čekání, zda bude první povídky o Geraltovi otištěna, vzpomínal spisovatel v jednom z rozhovorů.

Aby však bylo jasno, kým se pro polskou fantastiku Sapkowski stal, musíme si uvědomit, že toto literární odvětví bylo v Polsku opanováno autory science fiction v čele se Stanisławem Lemem. Podobné preference převažovaly rovněž ve společenství lidí spojených s *Fantastykou* a fankluby tohoto žánru, které byly tehdy zakládány v celé zemi. Fantasy jako z románů J. R. R. Tolkiena nebo Roberta E. Howarda o bojovnících s meči, elfech a trpasličích byla domácími spisovateli kritizována a přezírána. Tomasz Pindel ve své knize *Historie fandomowe (Fandomové historky)* připomíná dobové, značně skeptické (i po tolika letech!) názory Marka Oramuse a Lecha Jęczyka, jedněch z nejvlivnějších postav spojených s *Fantastykou*. První z nich uvedl rovnou: „Ano, přišla vlna fantasy [...], ale já jsem pro science fiction. Snažím se nemít s fantasy nic společného. No, občas něco přečtu, ale to mě jen utvrzuje v nenávisti.“ Jęczyk zase prohlásil: „Fantasy? Nejsem proti, ale je to pro holky... Je hrozně snadné psát takové věci. Třetina z toho jsou komplikované názvy a jména. Přenechám to ženám.“ Tato prohlášení pomáhají pochopit, proč konkrétně

* Na tomto místě stojí za to připomenout, o čem se v článku „Sapkowski ante portas“ (časopis Kino 7–8/2001) zmínil Maciej Parowski. Povídka „Zaklínač“ byla původně částí románu, který Sapkowski už dříve psal. Nakonec práci na něm ukončil, avšak četné motivy z něj později použil v zaklínačských povídkách.

Jęczmyk a Oramus tolik let přistupovali s pochybnostmi nejen k Sapkowského tvorbě, ale především obecně k celému žánru fantasy. Dokazuje to proslulé setkání v klubu Jajko při Hlavní škole plánování a statistiky ve Varšavě (v současnosti Hlavní obchodní škola). Redaktor Maciej Parowski, který byl jedním z největších příznivců tvorby Andrzeje Sapkowského, vzpomíná na událost takto: „Na jaře roku 1986, ve kterém se objevil Geralt z Rivie, se konal sjezd fantastů na Hlavní škole. Jakýsi čtenář, který byl obeznámen s překlady, tam tehdy vystoupil jménem veřejnosti, která si přála polskou fantasy. A všichni, co tam byli – Baraniecki, Oramus, Ziemkiewicz, Żwikiewicz – všichni se zařekli, že s podobnými hloupostmi nechtějí mít nic společného. V prosinci se objevil Sapek a jedinou povídkou změnil zaběhnutou rutinu.“* A aby toho nebylo málo, do soutěže, které se Sapkowski zúčastnil, bylo posláno množství povídek fantasy, víc než do té doby v Polsku tak glorifikované science fiction. Dostatečně to svědčí o tom, že Andrzej Sapkowski se svým Zaklínačem nejen prokázal své literární kvality tím, že zvítězil v silné konkurenci, ale zároveň ideálně odpovídal vzrůstajícím požadavkům fanů na něco jiného než co mohl do té doby polský čtenář v žánru literární fantastiky najít.

M. Parowski:

V prosinci 1986 se objevil Sapek a jednou povídkou změnil status quo.

Nicméně Sapkowski soutěž nevyhrál. Obsadil třetí místo společně s Aleksandrem Bukowieckým a Markem Dyszlewským. Zvítězil Marek S. Huberath s povídkou „Wrócieeś Sneogg, wiedziaam“ („Vrátíš se Sneogg, věděláá...“),** druhý byl Jan Maszczyzyn s povídkou „Ciernie“ („Trny“). Porota ve složení Adam

* Citát pochází z článku M. Parowského „Później mówiono, że wyglądał na autora jednego opowiadania“ ze sborníku Małpy Pana Boga: Słowa: Szkice o wyobraźni i rzeczywistości: Polemiki. Narodowe Centrum Kultury, Warszawa 2012.

** Česky v antologii Síň slávy evropské SF, překlad Pavel Weigel, Baronet, Praha 2008. [pozn. překl.]

Hollanek (tehdejší šéfredaktor časopisu), Maciej Parowski, Lech Jęczynek, Andrzej Niewiadowski a Jacek Rodek, tedy osob v prostředí milovníků fantastiky známých a vážených, ocenila Andrzeje Sapkowského za „literární erudici a čtenářskou atraktivitu“. Vedle nezpochybnitelného uznání byla třešničkou na dortu cena ve výši tehdejších deseti tisíc zlotých, což, jak spisovatel později přiznal, byla výše jeho měsíční mzdy. Po letech Maciej Parowski přiznal: „Sapkowski nezískal první místo, protože... se dobře četl, protože jeho lehkost byla matoucí, maskovala kulturní hloubku a profesní mistrovství. Zato Huberath, rozhodně také velký autor, nás dostal fantastikou ponurou, problémovou, hájící nešťastné, zmrzačené bytosti v postnukleárním světě. Toho atomu jsme se tenkrát báli nejvíc.“* Při pohledu zpět vidíme, že tato slova dobře vystihují klima, v němž debutoval tvůrce zaklínače, který, jak se zakrátko mělo ukázat, obrátil svět polské fantastické literatury vzhůru nohama. Přitom nechybělo mnoho, aby se povídka

**// Sapkowski nezískal
ve Fantastyce první místo,
protože se dobře četl.**

ztratila v haldě prací poslaných do soutěže. Zásahu na tom, že k tomu nedošlo, je nutno přiznat Markovi Zalejskému, tehdejšímu grafikovi časopisu, který

v létě 1986 ukázal Sapkowského povídku Parowskému s komentářem, že sice není odborník na literaturu, ale že povídka se mu prostě líbí. Redaktor kolegu poslechl a po přečtení povídky se ji rozhodl otisknout. Zpočátku s tím byly spojeny jisté komplikace, poněvadž text byl trochu dlouhý a s ohledem na rozsah *Fantastyky* jej bylo třeba zkrátit téměř o deset stran. Parowski však nehodlal ustoupit a navzdory nátlaku škrtl pouze jeden odstavec, který Sapkowski do textu nikdy nevrátil. Aby však byly zachovány požadavky na počet stran časopisu, byla vyměněna jedna zahraniční povídka.

* M. Parowski „Kiedy Zajdel Żwikiewicz, Wielki Lem Pałaszów z Huberathem Sapkowskim oblegali Staszów.“ In: Małpy Pana Boga: Słowa: Szkice o wyobraźni i rzeczywistości: Polemiki, Narodowe Centrum Kultury, Warszawa 2012.

„Potom se říkalo, že ten člověk přišel ze severu, od Provaznické brány.“ Touto větou se Geralt z Rivie uvedl v povídce pod titulem „Zaklínač“. Čtenáři v hrdinovi poznávají námezdného zabíječe netvorů, který přibyl do města Wyzimy, aby na žádost krále Foltesta odčaroval princeznu zakletou ve strigu. První dojem, který Geralt vzbuzuje, je dost specifický. Je málomluvný, až nabručený, věcný, a pokud už něco utrousí, bývá dost cynický. Rovněž jeho vzhled budí bázeň – má sněhobílé vlasy, bledou pleť a jeho tvář rozhodně nevzbuzuje sympatie. Takovou postavu Sapkowski představil čtenářům a současně jim ukázal

fragment působivého světa, konkrétně královského dvora a zákulisí jeho intrik, všechno prostřednictvím poutavých dialogů a rychlé, fascinující akce. Toto vydání vstoupilo do historie ještě z jednoho důvodu: jde pravděpodobně o první pokus zobrazit zaklínače. Ilustrace Grzegorza W. Komorowského ukazuje postavu sedící na koni, zahalenou v plášti a se zvláštní pokrývkou hlavy. Nejdůležitější je ale fakt, že povídka se líbila čtenářům. Prý se dokonce našel člověk, který do redakce *Fantastyky* poslal tisíc zlatých s prosbou o předání autorovi. Legenda tvrdí, že štedrému dárci kvůli tomu později dělal nepříjemnosti finanční úřad...

Dnes lze otevřeně přiznat, že literární kariéra Andrzeje Sapkowského začala úspěchem, který však doprovázely četné neshody a trvalá kritika ze strany některých jiných spisovatelů a redaktorů. Samotná redakce *Fantastyky* byla diametrálně rozdělená.

První zobrazení (pravděpodobně) Geralta z Rivie, ilustrace Grzegorza W. Komorowského ve *Fantastyce* 1986.

Sapkowského výrazně podporovali Maciej Parowski a Rafał A. Ziemkiewicz,^{*} obhájce takzvané zábavné fantastiky, který Sapkowského tvorbu intenzivně popularizoval. Avšak jiní, například zmínění Lech Jęczynek nebo Marek Oramus^{**} upozorňovali mimo jiné na skutečnost, že zaklínačský svět je plný nesrovnalostí, používá přemíru magie, a dokonce (na to žehrali i čtenáři) neukazuje středověké realie, na něž by podle nich mělo toto univerzum navazovat. S podobnými názory se ostatně Sapkowski potýkal poměrně dlouho. Již po vydání první povídky mu byla vytýkána přílišná inspirace příběhem o přemožiteli strigy, který v devatenáctém století napsal Roman Zmorski. U dalších povídek se kritické hlasy soustředily sice na detaily, které však údajně „urážely“ mnoho čtenářů. K neabsurdnějším patří stížnost na to, že princezna Renfri v povídce „Menší zlo“ („Mniejsze zło“), otištěné ve *Fantastyce* v roce 1990, nosí... batistové spodní prádlo. Zaklínačský svět má totiž podle kritiků zobrazovat středověk,^{***} ve kterém batist ještě neexistoval.

V současnosti se tyto výhrady samozřejmě mohou zdát směšné, ale nebyly to jediné kritizované věci. Prakticky každá další povídka byla úspěšná a rychle si získala oblibu čtenářů, nadále se však ozývaly hlasy tvrdící zejména, že dilemata, která Sapkowski řeší v příbězích svých hrdinů, jsou příliš obyčejná a obecná. Nelze

* U příležitosti narozenin zaklínače čili wiedźmina později tento spisovatel publikoval povídku věnovanou Andrzejowi Sapkowskiemu pod titulem „Koszt uzyskania“ („Odčitatelná položka“), jejímž hrdinou je miedźwin.

** Marek Oramus, který je známý hlavně jako autor sociologické fantastiky a příznivec klasické science fiction, dokonce v roce 2001 vydal práci polemizující s celým žánrem fantasy jako celkem. V povídce „Zima w Trójkacie Bermudzkiej“ („Zima v Bermudském trojúhelníku“) spisovatel vypráví příběh o tom, jak se Psihuj, literární dvojník Geralta, při pronásledování čaroděje dostane do reálného světa. Hrdina přichází do redakce *Nowej Fantastyki* a diskutuje o morálních aspektech magie a jejím špatném vlivu na podobu světa. Není to však parodie, nýbrž forma polemiky s celým žánrem.

*** Sám Sapkowski tento názor mnohokrát popřel a důrazně prohlašoval, že jeho svět je allotopie čili transfigurace, jistá obměna skutečnosti. Berou-li se v úvahu četné výhrady literární povahy vůči autorovi, je to důležitá věc, která vysvětluje řadu námitek týkajících se rozporů zaklínačského univerza, jeho charakteru a vztahu ke skutečnosti.

však popřít, že publikování povídky „Zaklínač“ bylo přelomem, jehož výsledkem byly vedle rostoucí popularity Sapkowského též jeho další povídky ve *Fantastyce*.^{*} První z nich byla „Cesta, z níž není návratu“ („Droga, z której się nie wraca“), která vyšla po delší přestávce v červnu roku 1988, ale nepojednávala o zaklínači, nýbrž o dobrodružství jeho matky, čarodějky Visenny. Zpočátku se setkala s rozporuplným přijetím, spisovateli bylo vyčítáno, že už nepíše o zaklínači, a budí tak dojem „autora jedné povídky“. Navzdory tomu si příběh našel své zastánce, poněvadž čtenáři se díky němu mohli dovědět víc o světě, který začal Sapkowski pozvolna budovat. Osvětluje to rozhovor, který spisovatel vedl s Rafałem A. Ziemińskim v srpnovém čísle *Fantastyki* v roce 1988. Titul článku byl veskrze prorocký – „Rozpędzam się“ („Rozjízďím se“). Sapkowski v něm hovořil mimo jiné o tom, že nemá rád postavu Conana ani tvorbu Roberta E. Howarda, čímž naznačil, že při tvorbě svého Geralta se známým literárním hrdinou neinspiroval. O svém univerzu autor sdělil: „Na toto téma existuje několik nedorozumění. Chyběla mi čistá, klasická fantasy [...], máme k dispozici látku, která není o nic horší než mytologie keltská nebo normanská.“ Dal tak na srozuměnou, že se nechal inspirovat domácími pověstmi a legendami. Není to tak úplně pravda, poněvadž v jeho tvorbě můžeme nalézt spoustu vazeb na texty, báje a pohádky z celého světa (z nichž v zásadě činí spíše antipohádky) včetně jeho oblíbených artušovských legend. Nikoliv poprvé tak spisovatel vodí za nos jak svoje partnery v rozhovorech (což se v budoucnu stane jeho doménou), tak čtenáře, s nimiž od začátku hraje intelektuální hru. Dokazují to následující povídky, jako je „Zrnko pravdy“ („Ziarno prawdy“), otištěné

**// Sapkowskému bylo
předhazováno, že je
„autorem jedné povídky“.**

^{*} Je vhodné zmínit, že Sapkowského povídky vycházely rovněž v jiných časopisech (např. *Feniks*), avšak GERALTOVY příběhy publikoval zásadně v časopise, na jehož stránkách zaklínač debutoval.

ve *Fantastyce* v březnu 1989. Dovídáme se z ní víc o GERALTOVI, jeho přístupu k zaklínačskému řemeslu, které je mu samotnému občas na obtíž a neslučuje se s jeho názory, i k netvorům, které občas nechce zabíjet. Za tuto povídku spisovatel obdržel Śląkfú – cenu Slezskeho klubu fantastiky v kategorii Tvůrce, první z řady ocenění, jež mu byla udělena. Následovalo „Menší zlo“ („Mniejsze zło“) z března 1990, svérázná adaptace pohádky o Sněhurce a sedmi trpaslících. Bílý vlk se v povídce samozřejmě setká s princeznou, která se ale jmenuje Renfri. Hrdinka je sexuálně nevázaná žena, a navíc krvavá vražedkyně, která kdysi přebývala se sedmi gnómy, nyní však vede jednu z nejhroznějších zločineckých band v širém okolí. Tato povídka vynesla Sapkowskému první cenu Janusze A. Zajdela, kterou v budoucnu získal ještě čtyřikrát.

V roce 1990 *Fantastyka* kvůli změně vydavatele zanikla. Nahradila ji *Nowa Fantastyka*. Sapkowski v obnoveném časopise publikoval povídku „Otázka ceny“ („Kwestia ceny“) o Pavettě a Dunym, rodičích Ciri – hrdinky připravované ságy. Tentokrát se čtenáři dozvěděli nové věci o povaze zaklínačů i o jejich původu čili o takzvaném Zákonu překvapení. A znovu zde vystával obraz Geralta jako muže heroického, občas až patetického, zároveň však zmítaného mnohými pochybnostmi o zaklínačské profesi, o okolním světě a jeho charakteru, o lidech a jejich dilematech. Už v povídkách Sapkowski umně spojoval občasný zaklínačův patos s humorem a cynismem, na což postupně přivykal jednak čtenáře, jednak kolegy spisovatele.

ZAKLÍNAČ NESDÍLEL OSUD JINÝCH

Rozhovor s Andrzejem Sapkowským,
autorem zaklínačských povídek
a ságy, tvůrcem Geralta z Rivie

Andrzej Sapkowski během propagace netflixovského seriálu *Zaklínač*.

Stvořil jste neobyčejně charakteristickou postavu. Má nevšední vzhled a netypickou profesi, nazvanou slovem dříve neznámým čtenářům na celém světě. V literatuře fantasy, možná dokonce v literatuře celkově, není mnoho hrdinů zpodobněno stejným způsobem jako Bílý vlk. Jak si tuto výjimečnost vysvětlujete?

Tuším, že na tom zapracoval talent autora. A bez významu nebyla ani jeho znalost kánonu fantasy. Natolik ucelená, aby věděl, jak vytvořit postavu vymykající se otřepanému klišé, postavu, která se odlišuje. Netvrdím, že jsem od začátku věděl, že tvořím, jak se teď říká, fenomén. Avšak usilovně jsem na tom pracoval. A název profese *wiedźmin* jsem fakticky vynalezl, je to neologismus, který přede mnou neexistoval. Teď existuje a je rozšířený, protože název *The Witcher* jsem taky vymyslel já.

Dnes se uvádí, že Geralt je v kultuře nový typ hrdiny – unavený, prohrávající a někdy hodně zahořklý. Proč se podle vás takový typ protagonisty v současnosti těší většímu zájmu publika než klasické, schematictější postavy?

Sám jste si na svoji otázku odpověděl. Schematický hrdina je prostě a jednoduše nudný. Špatný je spisovatel, který si neuvědomuje, jak důležitý je pro fabuli nekonvenční, nebanální, autentický hrdina. A zahořklý Geralt, mezi námi, až tak nový není. Před ním zde byli hrdinové Josepha Conrada. Byli tady Philip Marlowe, Sam Spade a další detektivové z *les romans noirs*. Taky hrdinové Miky Waltariho. A ve fantastice jejich „jméno je legie“, zmíním pouze Thomase Covenanta Stephena Donaldsona anebo postavy z knih Rogera Zelazného.

Kdysi vám vytýkali, že dilemata, která cloumají zaklínačem, jsou přespříliš univerzální. Dnes se to naopak považuje za přednost, zejména ve Spojených státech. Jak se z pozice tvůrce díváte na tuto změnu trendů?

Trendy mají tu vlastnost, že se *ex definitione* mění. Coby „pozorovatele a konzumenta“ mě ten problém skoro nezajímá a prakticky se mě netýká. Když konzumuji literaturu, pranic se nestarám o to, jestli v ní popisovaná dilemata jsou univerzální nebo exotická – třeba s ohledem na národnost autora. Důležité je, aby se dobře četla. Bez ohledu na názory literárních kritiků mám důvod si myslet, že kvantitativní poměr čtenářů je vždycky *fifty fifty*. Kolik jich při četbě oceňuje univerzálnost, tolik preferuje lokálnost a exotiku. A většině je to jako mně docela jedno.

Váš zaklínač zaujímá ironický postoj někdy i vůči sobě samému. Jaké možnosti má spisovatel, když svým hrdinům přidělí takovou vlastnost?

Neomezené. Klaní se Raymond Chandler z první stovky mých oblíbených autorů. Jsme to, co čteme.

Mnoho čtenářů i tvůrců adaptujících vaše prózy soudí, že Geralt připomíná někoho na způsob róninů, například z filmu Akiry Kurosawy *Sedm samurajů*. Je to podle vás trefná asociace, anebo je to úplně jinak?

Myslím, že dost trefná, *toutes proportions gardées*.

Při popisu Geralta z Rivie jste byl ve svých dílech poměrně skoupý – barva vlasů, očí a prvky typické pro zaklínačské řemeslo, například medailon. Díky tomu měli čtenáři volné pole pro svou představivost a mohli vyplňovat chybějící „mezery“ podle svého vkusu. Existuje podle vás nějaká hranice, kterou by literatura neměla překračovat při předkládání podoby postav čtenářům?

To, o čem hovoříte, je elementární spisovatelské řemeslo, bez jehož znalosti a osvojení nestojí za to ani začínat. Co se týče hranice, žádná taková neexistuje. V žádném z aspektů psaní. Jak se říká: *sky is the limit*.

Při pohledu na osudy Bílého vlka v nich můžeme postřehnout nezvykle hořkou pravdu o životě muže – o jeho potěšení, povinnostech, ale také problémech, porážkách a postupem času stále pochmurnějších úvahách. Domníváte se, že je fantasy adekvátním a v současnosti natolik čteným žánrem, aby sdělovala svému příjemci pravdu o lidské povaze?

Proč by neměla? Snad proto, že nafoukaní kritici pohrdají fantasy jako – podle nich – horší sortou literatury, nikoliv kulturou, ale popkulturou, komerční a nevážnou zábavou? Nechci se chlubit, ale žánr fantasy dobře znám, čtu jej už bezmála půl století, znám do jedné všechny položky jeho kánonu. V současnosti čtu každou význačnější novinku fantasy nejpozději do měsíce od jejího uvedení na trh – v originálu, ne v překladu. A s veškerou odpovědností vám říkám – jde-li o sdělování pravdy o lidské povaze, mohl by se mainstream od fantasy hodně učit.

Laureáti kulturní ceny Paszport Polityki za rok 1997. Autor *Zaklínače* druhý zprava.

Jste autor známý na celém světě. Nejdříve se vaše tvorba dostala do evropských zemí, později do USA, a nakonec i do Asie. Co ze své perspektivy považujete za nejtěžší při spolupráci s překladateli? Jak v tomto ohledu pohlížíte na asijský trh, jehož kulturní odlišnost může vytvářet problém s chápáním některých věcí?

Jsem popravdě polyglot, avšak s jazyky a písmy orientu jsem na tom, jak se říká: *smotrit v knihu, vidit figu*. Nepřečtu a neocením práci tamních překladatelů. Účastnil jsem se však četných autorských setkání v Číně a na Tchaj-wanu, kde jednak počet, jednak aktivita návštěvníků svědčila o spíše pozitivním přijetí mé tvorby. Kulturní odlišnost ale není bez významu. Dám příklad: když za mnou po jednom setkání v Číně z obecnstva přišel přítomný Američan a poukázal na parabolu, kterou jsem použil a která připomíná svatého Petra a jeho tři

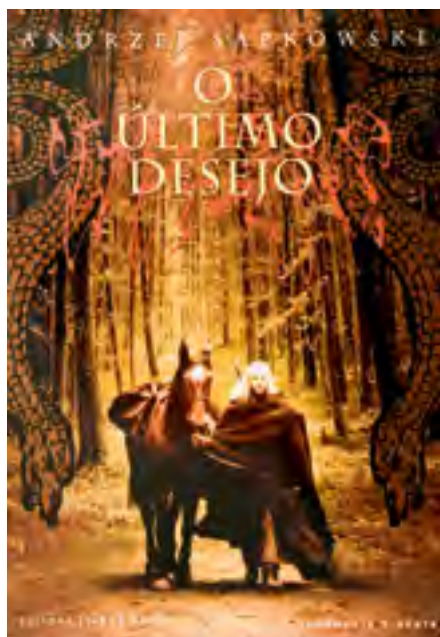
zapření Krista, málokdo v sále tomu rozuměl.

V průběhu let se zaklínačovy příběhy dočkaly mnoha vydání a mnoha obálek. Například na obálce prvního portugalského vydání *Meče osudu* je filmový představitel Geralta, herec Michał Żebrowski. Je nějaké konkrétní vydání nebo obálka, které nebo která se vám líbí, případně nelíbí?

Mám rád obálky Alejandra Colucciho, původně španělské, nyní převzaté mnoha nakladatelstvími na celém světě. Líbí se mi ruské obálky a ilustrace Denise Gordějeva. Celkem nedávno se objevilo nové německé vydání s velice umělec-

kými obálkami. Sympatické obálky, viděl jsem projekt, bude mít nové anglické vydání. A které obálky nemám rád? Inu, je několik takových. Uvedu třeba zrovna tu portugalskou obálku se Žebrowským, kterou jste připomněl. Nelíbí se mi třeba proto, že uvnitř není ani slůvkem zmíněno, že se jedná o fotku z polského filmu. Moc nemusím ani obálky používající grafiku z počítačových her. Nejsou vyloženě ošklivé, ale nemají nic společného s mými knihami a matou čtenáře.

Zaklínačské příběhy se často probírají v hodinách polského jazyka ve školách, jsou též tématem studijních prací. Dokonce se používají při výuce polštiny pro cizince. Co říkáte takovému využití fantastiky a vašich knih?

Portugalské vydání knihy *Poslední přání* s Michałem Żebrowským na obálce (snímek z polského filmu). Vydavatel: Livros do Brasil.

Co na to mám říkat? Někdo – zajisté někdo kompetentní – uznal, že moje knihy jsou vhodným edukačním materiálem, a jako takové dobře plní svoji úlohu. Takže to tak určitě bude a já jim přeju všechno nejlepší. Podobně je tomu s celou fantastikou. Proč by nemohla být SF a fantasy vhodná pro výuku a studium? V čem je fantastika horší než mainstream? Hned si sám odpovím: v ničem. A v mnoha, velmi mnoha případech je dokonce lepší.

V současnosti Henry Cavill, dříve už jmenovaný Michał Żebrowski a celkem nedávno divadelní herci Modest Ruciński a Krzysztof Kowalski z Hudebního divadla v Gdyni. Viděl jste různé herecké představitele Geralta. Jaké vlastnosti by podle vašeho názoru měl mít herec ztvárňující tuto postavu?

Musí stačit herecký talent a profesionalita. Vždyť nejde o nic jiného než umět dobře hrát.

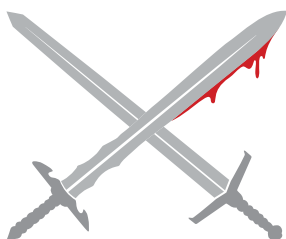
Během své kariéry jste získal mnoho ocenění. Jedním z nich je titul čestného občana Lodže. Ve vašem rodném městě už také nazvali po Geraltovi parčík (Skwer Wiedźmina). Mělo rodné město nějaký vliv na Andrzeje Sapkowského spisovatele a Andrzeje Sapkowského člověka?

Je to tak trochu stejné jako s nějakou slavnou osobností, které se připisují ohromně záslužné činy a úspěchy, ale když přijde na to uvést aspoň jeden konkrétní, zavládne mlčení. Moje rodné město Lodž na mě mělo vliv. Zaručeně. Ale jaký a na jakém místě, to setsakra nevím.

Dnešní generace čtenářů v Polsku poznává žánr fantasy prostřednictvím vašich knížek. Všimáte si nějakých rozdílů v přístupu čtenářů k vaší tvorbě dnes a před deseti dvaceti lety?

To se ví. Když jsem před třiceti lety začínal, fanové žánru byli vyhladovělí, knížek fantasy bylo málo a většinou nebyly takřikajíc

z horní police. Z kánonu téhle literatury byl dostupný – či spíše těžko dostupný – prakticky jen Tolkien. Je tedy dost pravděpodobné, že za prvotní čtenářské přijetí své tvorby vděčím do jisté míry tomuto hladu. V následujících letech nastal pokrok, fantasy najednou zaplnila police, zakrátko se z nedostatku stal nadbytek a fanové začali být vybíraví. A vybírali si ve velkém. Neskromně se pochlubím, že můj zaklínač nesdílel osud jiných, o kterých pomlčím a které vybíraví fanové a vybíraví nakladatelé vystrnadili z trhu. Zaklínač si dokázal poradit i v podmínkách ostré, dokonce hodně ostré konkurence zahraniční i domácí fantasy. To by mělo – ať žije skromnost – vypovídat o síle téhle postavy. I jejího tvůrce. *N'estce pas?*

KRÁL POVÍDEK

Konečně nastal čas na dobytí knižního trhu. V roce 1990 nebyla polská fantastická literatura na rozdíl od té překladové příliš vydávaná. Opravdový boom fantastiky *made in Poland* měl teprve přijít, a proto, ačkoliv dnes tomu lze stěží věřit, se málokomu chtělo Sapkowského publikovat. Důvodem byl možná i fakt, že tehdy panovala móda románů, zatímco tvůrce zaklínače měl na svém kontě zatím jen povídky.

Nakonec si na vydání Sapkowského povídek troufalo dnes už neexistující nakladatelství Reporter, které spisovateli nabídlo knižní debut. Obsahoval pět již zmíněných povídek, které dříve vyšly ve *Fantastyce*, včetně té soutěžní, která dala titul celému svazku *Wiedźmin*. Jak sám spisovatel přiznává, navzdor

// Ačkoliv je to dnes stěží k uvěření, málokomu se chtělo Sapkowského vydávat.

ry celkem vysokému nákladu (třicet tisíc výtisků) byla knížka vytištěna na nekvalitním papíru, a především měla divnou obálku Andrzeje Bilewicze. Je na ní

člověk s mečem, pravděpodobně by to měl být Geralt, na něhož útočí příšera, která má připomínat strigu. Dnes to nevypadá nijak efektně a vzhled netvora se výrazně liší od jiných známých zpodobnění strigy (ať už z komiksů, nebo z her), jenže v oné době byly všechny obálky knížek fantasy víceméně podobného stylu. V současnosti je tahle publikace vzácnost, i když vzhledem

k vysokému nákladu se při setkání autora s fany i nyní občas najde někdo, kdo přinese k podpisu právě toto vydání.

Rok 1990 byl pro zaklínače přelomový ještě v jednom ohledu. Tehdy se Andrzej Sapkowski poprvé objevil na konventu, čemuž se předtím důsledně vyhýbal. Na změnu jeho rozhodnutí měla údajně vliv manželka, které se povedlo spisovatele přesvědčit. A tak se 8. listopadu 1990 do Waplewa nedaleko Olštýna, kde právě začínal Polcon, dostavil pán v kravatě, košili a saku (dnes sám Andrzej Sapkowski s úsměvem přiznává, že vypadal jako agent jakých-

si tajných služeb), který z prostředí rozdováděných milovníků fantastiky nápadně vyčníval. A třebaže se Sapkowski v průběhu této akce stačil pohádat s Jęczyńskiem kvůli znalosti literatury fantasy (už poněkolkáté se mu vyplatily služební cesty, díky nimž se dostal k západním, v Polsku tehdy ještě neznámým textům), muselo na něj celé setkání učinit pozitivní dojem, protože od té doby spisovatel navštěvuje různé konventy a setkání celkem pravidelně.

Následující roky byly pásmem literárních úspěchů a současně prvních zahraničních angažmá Geralta i Sapkowského. Než k nim však došlo, spisovatel ukončil kontakt s Reporterem (podle autora s ním nakladatelství přestalo komunikovat) a uzavřel smlouvu s varšavským nakladatelstvím SuperNowa (dříve Niezależna Oficyna Wydawnicza NOWA). Předtím ještě uvažoval o nakladatelství Prószyński i S-ka, kde se však nedokázali

První knižní vydání s obálkou Andrzeje Bilewicze, nakladatelství Reporter.

Obálku brazilského vydání *Meče osudu* navrhl Alejandro Colucci, WMF Martins Fontes.

včas rozhodnout, a když šéfové firmy chtěli s autorem později spolupracovat, byl už vázán jinde a neměl zájem o změnu nakladatele.

SuperNowa sice chtěla získat čtenáře domácí fantastikou, ale zpočátku se měl v nabídce nakladatelství stát jediným autorem tohoto zaměření pouze Andrzej Sapkowski. Maciej Parowski popsal tehdejší váhání svým stylem: „Bože, jak Mirek [šéfredaktor Kowalski] hysterčil, jak pochyboval, jak si stěžoval a jak se strachoval, když v roce 1992 vydával první svazek povídek *Miecz przeznaczenia* s povedenou Polchovou obálkou.* Přitom to byla všeobecná nejistota,

nikdo nemohl na sto procent vědět, jak vyhladovělý a západní popkultury chtivý trh zareaguje na spisovatele s polským jménem. I v tomhle směru vyvolal Sapek revoluci, nejenže změnil žánr fantasy, ale podnítil nakladatele k odvážnějšímu vydávání domácích autorů.“**

Nejdříve však zakladatel a šéfredaktor nakladatelství Mirosław Kowalski musel přesvědčit i kolegy, což nebylo vůbec

* První polské vydání povídek a čtyři díly ságy mají obálky Bogusława Polcha. Na obálce pátého svazku ságy byla použita grafika Krzysztofa Drozda a pro další vydání, která se objevila po roce 2000, vytvořil obálky Tomasz Piorunowski. Ten je také autorem výtvarného projektu nové edice, která vyšla po vydání románu *Bouřková sezóna*. Výjimku tvoří knihy, na nichž byly použity grafiky ze hry *Zaklínač 2: Vrahové králů*, dále obálky s Geraltovými portréty ze hry *Zaklínač 3: Divoký hon* a obálky s motivy ze seriálu na Netflixu.

** M. Parowski, „Później mówiono, że wyglądał na autora jednego opowiadania“.

Knížky *Poslední přání* a *Meč osudu*, polská vydání s obálkami Tomasze Piorunowského, nakladatelství SuperNowa.

jednoduché. K oponentům patřil mimo jiné historik, novinář a známý protikomunistický disident Adam Michnik, v té době člen redakční rady. Jeho hláška „Copak teď budeme psát o zelených mužíčcích?“ se stala legendární, avšak nebyl sám, kdo se obával vsadit na Sapkowského. Nakonec ale Kowalski svůj názor prosadil a v roce 1992 vydala SuperNowa sbírku povídek *Meč osudu* (*Miecz przeznaczenia*), ilustrovanou Bogusławem Polchem (další vydání byla už bez ilustrací). Obsahovala šest povídek: „Hranice možností“ („Granica możliwości“), „Střípek ledu“ („Okruh lodu“), „Věčný oheň“ („Wieczny ogień“), „Trochu se obětovat“ („Trochę poświęcenia“), „Meč osudu“ („Miecz przeznaczenia“) a Něco více („Coś więcej“). Spisovatel se v nich soustředil na klíčové události ze zaklínačova života. Čtenáři poznali jeho komplikovaný vztah s čarodějkou Yennefer a poprvé spatřili Geralta s Ciri. Dozvěděli se také něco bližšího

o politických poměrech v zaklínačském světě, např. o pádu Cintry, království, jehož dědičkou měla být Cirilla, dítě přisouzené Bílému vlku. Události popsané v těchto povídkách se staly základem toho, co měl Sapkowski následně rozvinout v románové sáze.

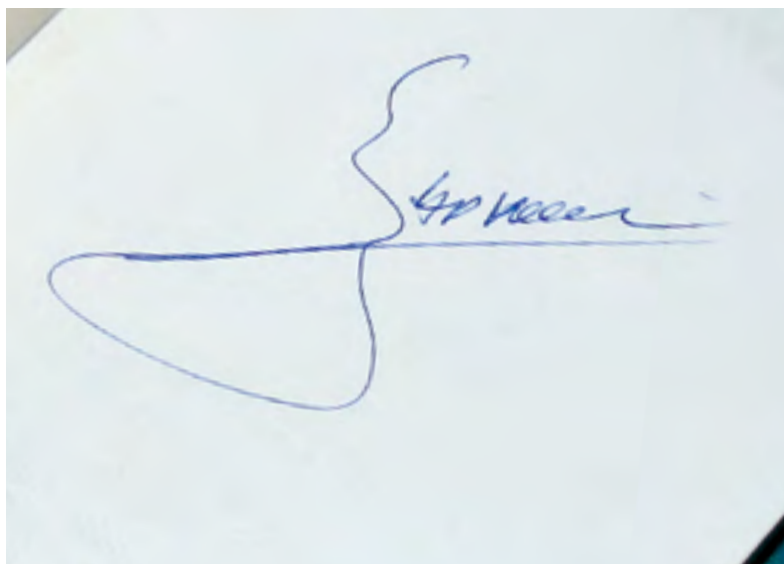
V roce 1993 vyšel titul *Poslední přání* (*Ostatnie życzenie*) obsahující čtyři povídky z první knihy Andrzeje Sapkowského: „Zaklínač“, „Otázka ceny“, „Menší zlo“ a „Zrnko pravdy“. K nim byly přidány dvě do té doby nepublikované povídky: „Konec světa“ („Kraniec świata“), ve které se Geralt střetne s hladovějícími elfy, a „Poslední přání“ („Ostatnie życzenie“), v níž se poprvé setká s Yennefer a působením kouzla džina plnícího přání s ní

Marigold se častokrát dostává do malérů, ze kterých ho musí zaklínač zachraňovat.

natrvalo sváže svůj osud. Sbírku doplňuje text „Hlas rozumu“ („Głos rozsądku“), jehož po sobě jdoucí epizody oddělují jednotlivé povídky. Právě tato kniha popisuje podrobněji vztahy Geralta

s osobami, jež jsou mu blízké – s jeho láskou Yennefer, paličatou a často vysloveně nesnesitelnou čarodějkou (Maciej Parowski ji popsal: „Jako obyčejně to bude neobyčejné, ale trvale se s tou tygřicí nedá žít.“), a s Marigoldem, trubadúrem, který se stává nejen zaklínačovým společníkem, ale rovněž jakýmsi komentátorem událostí. Kromě toho se Marigold často dostává do různých malérů, ze kterých ho musí zaklínač zachraňovat. Mezi Geraltovými obdivovateli se traduje, že Sapkowski popsal postavu barda na základě svých zkušeností s jinými spisovateli a některé bardovy promluvy jsou přímo citáty z rozhovorů autora s jeho literárními kolegy.

Je zajímavé, že zaklínačská chronologie je podle děje povídek poněkud jiná. Nejprve je třeba číst *Poslední přání* a teprve potom *Meč osudu*. Sled Geraltových příhod se liší od pořadí, v němž byly texty vydávány, třebaže je tato otázka nekončícím předmětem sporů mnoha fanů.

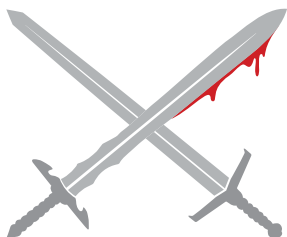

Autogram Andrzeje Sapkowského.

Následně začal spisovatel uvažovat o rozvinutější literární formě. Než ale vznikl o Geraltovi první román, dozvěděli se o něm za hranicemi. Už v roce 1991 byla do ruštiny přeložena povídka „Zaklínač“ („Věďmak“) a zakrátko poté vyšly v češtině všechny dosavadní povídky ve třech sbírkách *Stříbrný meč* (1992), *Meč osudu* (1993) a *Věčný oheň* (1993). Češi si polského wiedźmina pod označeními zaklínač anebo vědmák skutečně oblíbili. Důkazem toho bylo v roce 1993 vítězství Andrzeje Sapkowského v anketách českých čtenářů fantastiky a udělení cen Ikaros a Ludvík (podářilo se mu porazit ostatní nominované autory, mezi nimiž byla i tak slavná jména jako J. R. R. Tolkien nebo Ursula Le Guinová). Byly to první z mnoha zahraničních cen, které spisovatel získal.

Ve stejném roce publikoval Sapkowski ještě povídku „Něco končí, něco začíná“ („Coś się kończy, coś się zaczyna“), která vyvolala spoustu kontroverzí. Napsal ji jako literární žertík a dárek ke svatbě osobností polského fandomu Pauliny Braitерové a Pawła Ziemiękiewiczze, dostala se však do fanzinu *Czerwony Karzeł*

a později byla navzdory autorovým protestům publikována i jinde. Píše se v ní o veselce Geralta a Yennefer, na kterou jako hosté přicházejí postavy vystupující v povídkách a později i v sáze. Mnoho fanů má za to, že příběh patří do zaklínačského cyklu a svým způsobem tvoří jeho finále, spisovatel to ale mnohokrát popřel, a své čtenáře tak konsternoval, jelikož se v textu nacházejí nejrůznější odkazy (třeba vzpomínky na události, které se odehrávají v jednotlivých dílech pentalogie). Inu, nezbyvá než věřit autorovi, že v žádném případě nejde o završení Geraltových dobrodružství.

ČAS NA SÁGU

Po nepopiratelném úspěchu povídkových knih a vstřícném přijetí nezaklínačských prací Andrzeje Sapkowského, mimo jiné „V kráteru po bombě“ („W leju po bombie“), za kterou autor obdržel cenu Janusze Zajdela v kategorii povídka, nastal čas na další krok v kariéře spisovatele i zaklínače – na román. Než k tomu však došlo, nastala závažná změna, která měla vliv na jeho tvorbu, i v Sapkowského životě. Rozhodl se vsadit všechno na jednu kartu a živit se psaním. V interview pro měsíčník *Ultramaryna* v září 2001 vzpomíná na celou situaci takto: „To rozhodnutí bylo nepředstavitelně těžké, koneckonců šlo o existenci, o takový její model, v němž měl pravidelnou měsíční mzdu nahradit nějaký efemérní, blíže nespecifikovaný honorář, placený – anebo taky ne – v blíže nespecifikovaných termínech. Musím ale vysvětlit, že já jsem neopustil práci, spíše ona mě. Firma, v níž jsem pracoval, zbankrotovala. Rozhodnutí tedy mělo alternativu: buď hledat novou práci, anebo jenom psát. Abych tu věc časově zařadil, bylo to období během psaní první části zaklínačské pentalogie. Když vyšla *Krev elfů*, byl jsem už *full time writer*.“

Jelikož měl autor víc času, jistě se mohl plně soustředit na svou tvorbu. Přesto práce na románu, respektive na celé sáze,* poněvadž

* Nazvat vznikající pentalogii *Sága o zaklínači* napadlo pravděpodobně vydavatele, nebyl to záměr samotného autora. Mělo to povzbudit čtenářský zájem o další díly.

Sapkowski od začátku plánoval cyklus, nebyla vůbec jednoduchá. Jak spisovatel vzpomíná, jeho pentalogie nevznikala chronologicky. „Jako první byla napsána scéna boje Bonharta s Potkany, ale když se dostala do knížky, byla už tak změněná, jako by její první verze nikdy neexistovala. Vzpomínám, že jsem ji napsal v hotelu v Krakově na konventu Polcon, jednom z prvních, na kterých jsem byl,“ vysvětluje ve sbírce rozhovorů se Stanisławem Berešem. Zajímavý je také původ veršů a jiných poetických doplňků, o něž v románech není nouze. Jsou to nejčastěji předělovky a úpravy jiných básnických děl, ale některé z nich napsal Sapkowski během studií, když prý skládal milostné verše. Jak se přiznal v uvedeném rozhovoru, „několik Marigoldových balad jsou moje dávné studentské básně. Fakt, že jsem se je rozhodl vložit do knihy, svědčí o tom, že se za ně ani moc nestydím. To ale rozhodně neznamená, že bych na ně byl přehnaně pyšný.“*

Práce na románech nebyla snadná, ale přinesla nadmíru pozitivní výsledky. Efekt bezpochyby překonal autorova nejsmělejší očekávání. Když v roce 1994 vyšel první díl *Krev elfů* (*Krew elfów*) čtenáři byli tak nadšeni, že kniha obdržela dalšího Zaj-

// Některé Marigoldovy balady jsou Sapkowského básně ze studentských let.

dela a cenu Sfinks. Velmi rychle, už v následujícím roce, vyšel český překlad a v roce 1996 se román objevil v Rusku, kde byl rovněž příznivě přijat. A tak se

pouhé čtyři roky po svém knižním debutu stal zaklínač oblíbeným hrdinou nejenom polských milovníků fantasy a Sapkowski velice známým spisovatelem, jehož kariéra nabrala rychlé obrátky. Za co byl první díl ságy oceňován? Především za podrobné vykreslení neobyčejně zajímavého světa, za poutavé zobrazení zaklínačů i jejich sídla, hradiště Kaer Morhen, také za zdůraznění sudby, jednoho z hlavních motivů, který měl Geralta nutit k přijímání závažných a nesnadných rozhodnutí, a v neposlední

* A. Sapkowski, S. Bereś, *Historia i fantastyka*, SuperNowa, Warszawa 2005.

Zaklínačský cyklus, povídky i sága, s obálkami Bogusława Polcha. V pravém dolním rohu románový prequel *Bouřková sezóna* s obálkou Tomasze Piorunowského.
Nakladatelství SuperNowa.

řadě za popis takových problémů, jako je rasismus nebo nadcházející válka. Fanové živě zareagovali na úvod nového, velkého dobrodružství, které vedle zaklínače, zapleteného do osudů své schovanky Ciri (což předpovídala už povídka „Něco více“), uvedlo na scénu nové postavy, například čarodějku Triss Ranuncula anebo Sigismunda Dijkstru, šéfa výzvědné služby království Redanie. Přitom čtenáři putují tímto světem ve společnosti hrdinů známých už z dřívějších, jako jsou Marigold, Yennefer nebo právě Ciri, z níž se stala jedna z hlavních postav ságy. Dodnes je

Krev elfů, jejíž původní název měl být *Lviče*, považována za jedno z vrcholných děl lodžského spisovatele. První svazek zaklínačského cyklu byl oceněn také v zahraničí – za anglickou mutaci *Blood of Elves* získal Sapkowski v roce 2009 David Gemmell Awards for Fantasy, jednu z nejprestižnějších cen pro autory tohoto žánru. Úspěch byl o to větší, neboť se jednalo o první udělení této ceny a román o Geraltovi za sebou nechal díla takových světových autorů jako Brandon Sanderson, Joe Abercrombie nebo Brent Weeks.

Na druhou část nebylo třeba dlouho čekat. V roce 1995 vyšel *Čas opovržení* (*Czas pogardy*), v němž se Sapkowski soustředil na intriky čarodějů a Geraltovu snahu ochraňovat Ciri. Díky tomu čtenáři sledovali stále pevnější pouto mezi zaklínačem, Yennefer a Ciri, která se stala jejich osvojenou dcerou. I tentokrát byla kniha příznivě přijata. Překvapivá se zdála být pouze obálka polského vydání, na které cválal démonický jezdec, o němž v příběhu nebyla ani zmínka. Tato autorská licence Bogusława Polcha vzbudila jistý rozruch. Jak vzpomínal sám

// V roce 1995 se Sapkowski stal laureátem ceny Knihovny Raczyńských za celoživotní tvorbu.

výtvarník, jako inspirace k této těžce vyzbrojené postavě (proto se tomuto jezdcí také přezdívá Arzenál), mu posloužila jedna z knih Alfreda Brehma vydaná ještě v carském Rusku, v níž

umělec nalezl předlohy k jednotlivým součástem výzbroje. Rok 1995 přinesl Sapkowskiému ještě jedno ocenění, a to nadmíru překvapivé – stal se laureátem ceny Knihovny Raczyńských* za celoživotní dílo. Pro literáta s devítiletou tvůrčí praxí to bylo nevídané uznání.

Roční cyklus vycházení dalších částí ságy byl zachován, takže v roce 1996 SuperNowa vydala *Křest ohněm* (*Chrzest*

* Biblioteka Raczyńskich – jedna z nejstarších veřejných knihoven v Polsku založená hrabětem Edwardem Raczyńským a otevřená již v roce 1829. [pozn. překl.]

ognia), v němž Geralt prožívá čtená dobrodružství už se skutečnou družinou. Zaklínačova suita, v níž figuroval nenahraditelný Marigold, lučištnice Milwa nebo upír Regis, si rázem vydobyla sympatie čtenářů, jimž ukázala, jak velký potenciál má svět, který Sapkowski vybudoval. Kromě toho autor znovu udivil čtenáře hrou s konvencemi fantasy žánru i s četnými kulturními motivy, například s tématem rytířství, když absurdním způsobem popsal pasování Bílého vlka na rytíře. Tím vším spisovatel opět potvrdil své kvality, schopnost intertextuálních, mnohovrstevnatých her se čtenáři a pochopitelně čtenářskou atraktivitu svých knih.

Zaklínačská expanze tak ještě zesílila, což potvrdila nová ocenění, mimo jiné cena magazínu *Sfinks*. K obálce polského vydání se vztahuje drobná anekdota. Výtvarník Bogusław Polch v jednom interview prozradil: „Nebylo to vždycky tak růžové a pohodové, taky se stávalo, že Andrzej občas neakceptoval moje projekty obálek, například u knížky s lučištnicí na obálce jsem si dovolil zažertovat. Jak dívka ve své klečící pozici napíná luk, nakreslil jsem po jejím levém boku malého dráčka chrlícího oheň a v luku hořící šíp. Byl to takový nápad, že by používala toho dráčka jako zapalovač šípů. Popravdě řečeno se Andrzej naštvál a rozkřikl se na mě, že takovou představu odmítá. Řekl jsem, že to není problém, dráčka jsem

První vydání *Krve elfů* v USA. Nakladatelství Orbit, obálka Doroty Grzeškiewiczové.

vymazal, šíp jsem uhasil a bylo to OK. On je nějak zatížený na draky, má k nim jakýsi respekt.“*

Další díl *Věž vlaštovky* (*Wieża Jaskółki*) dorazil na pulty knihkupectví už tradičně v následujícím roce 1997. Pro zaklínače i jeho tvůrce to byl opět přelomový moment, protože Sapkowski získal nejen další ocenění a nominace, ale především prestižní cenu Paszport Polityki v kategorii literatura, kterou do té doby nedostal žádný autor píšící fantasy a vůbec populární beletrii. Jednalo se o mimořádné vyznamenání nejen pro autora, ale pro celý fandom, pro všechny příznivce žánru. Zaklínačský fenomén se rozrůstal a šlo o zřetelný signál, že jej není možno bagatelizovat. Projevilo se to například zvláštním souborným vydáním knih povídek i románů s propagačním heslem: „*Polityka* doporučuje dobrou literaturu. Čti polskou fantastiku.“ Byla to pocta, které se dříve kromě všeobecně uznávaného Stanisława Lema v Polsku nikomu nedostalo. V témže roce se konal rovněž první Sapkon, konvent zaměřený kompletně na Sapkovského tvorbu, který potvrdil míru jeho popularity.

Děj *Věže vlaštovky* se soustředil hlavně na postavu Ciri, po níž pátrají Geralt i Yennefer, a samozřejmě i na popis dalších bojů, které zaklínač svádí (a nezřídka prohrává) s celým světem, aby našel svou osvojenou dcerku. U čtenářů měla kniha opět úspěch, ocenili ji dalším Sfinksem a nominací na Zajdela. Ale hlavně už bylo všem zřejmé, že sága se chýlí ke konci. Na *Paní jezera* (*Pani Jeziora*) bylo třeba čekat dva roky. Pátý svazek cyklu vyšel v roce 1999 a byl to svazek poslední, který příhody zaklínače a jeho přátel uzavřel. Důvodem dlouhého čekání nebyla pouze doba spisovatelovy práce, ale též vydavatelova chuť vytvořit patřičné napětí a vygenerovat co největší zájem. Mělo k tomu přispět i otištění úryvků textu na stránkách časopisu *Kulisy*. Spisovatel si znovu v souladu se svou tradicí pohrával s konvencemi

* Rozhovor pro webový portál *Esensja*: <https://esensja.pl/komiks/wywiady/tekst.html?id=4080&strona=2#strony>.

žánru a nabídl čtenářům nejen politické intriky a způsob, jak se do nich Geralt pokouší nezabřednout (s dost chabým výsledkem), ale hlavně to, jak si zaklínač poradí s poslední etapou svého pátrání. I finále ságy bylo přijato příznivě, a dokonce se dočkalo pochval literárních kritiků, které bezpochyby ovlivnil fakt, že po získání Paszportu Polityki byl Sapkowski veřejně uznán za uměleckého prozaika, člena literárního mainstreamu, a ne

// Mnoho lidí má výhrady k zakončení cyklu pogromem proti nelidem v Rivii, jehož obětí se stal i zaklínač.

„ghetta pisálků fantasy“. Navzdory tomu mělo mnoho lidí výhrady k zakončení cyklu tématem pogromu proti nelidem v Rivii, jehož obětí se stal i zaklínač. Přesto Geralta a Yennefer zachránila Ciri, která oba převezla na Ostrov jabloní v Avalonu. Závěru pentalogie se dodnes vytýká banálnost a nejasnost, avšak nemění to nic na skutečnosti, že *Paní jezera* epickým způsobem ukončuje příběh Bílého vlka.

Je zajímavé, že děj knihy z velké míry vznikl v roce 1998, který byl v Polsku u příležitosti dvousetletého výročí narození národního básníka vyhlášen rokem Adama Mickiewicze. Díky tomu najde pozorný čtenář v *Paní jezera* poměrně dost odkazů na tvorbu tohoto klasika polské literatury a citátů z jeho děl. Byl to další důkaz literárního mistrovství Andrzeje Sapkowského, jeho intertextuálnosti a návaznosti, byť jen náznakové, na jiná literární díla. V prvním vydání posledního svazku ságy se nicméně vyskytla chyba, kterou udělal sám autor. V průběhu hlasování lóže čarodějek o dalším osudu Ciri (čili v jednom z klíčových momentů celého cyklu) vítězí jeden z návrhů, ale přesto jedna z postav prohlašuje, že jde o remízu a musí se konat nové kolo hlasování. Sapkowski své přehlédnutí a údiv čtenářů komentoval lakonicky: „Má rada je prostá, přečtěte si pozdější vydání. V nich počty souhlasí.“

Poslední část ságy je výjimečná ještě v jednom ohledu. Autorem obálky nebyl jako vždycky předtím Bogusław Polch, ačkoliv